

JEDZENIE (422) *sb n*

Dwa pierwsze e jasne, końcowe pochylone.

sg *N* jedzenie (43); -é (5), -e (1), -(e) (37); -é : -e *SienLek* (5 : 1). ◇ *G* jedzenia (103); -ã : -a [zapewne błęd.] *Oczko* (3 : 1). ◇ *D* jedzeniu (148). ◇ *A* jedzenie (14); -é (4), -(e) (10). ◇ *I* jedzeniem (19), jedzeniem (12); -ém *FalZioł* (12), *ModrzBaz* (2), *Oczko*, *SkarŻyw*, *ReszHoz*; -im *LibMal*, *SienLek* (6), *MycPrz*, *SkarKaz*; -ém : -im *GlabGad* (1 : 2), *BielKron* (1 : 1); -ém (1), -(e)m (18). ◇ *L* jedzeniu (82). ◇ *pl N* jedzenia (1).

Sł stp notuje, Cn s.v. jedza, Linde XVI i XVIII – XIX w.

1. *Pożywienie, pokarm, posiłek; cibus Modrz, Vulg; esculenta JanStat* (73) : *BierEz* M3v; Y poczęli między sobą mowitz/ albo mu kto przynioł jedzenijé. *OpecŻyw* 50v; *FalZioł* I 87, V 20a; *BielKom* E8v; *RejFig* Ee2v; *BibRadz* *Iob* 34/3; *BielKron* 409v; gębę [koniowi] zakaćcańcu/ áby fyedzenia iakiegożkolwiek niedorywał *SienLek* 189, 13, 16v, 92, 163v; Komu smakówać może jedzenie/ picie/ ípianie/ iefli pirwej nie łaknął/ nie pragnął/ á fen go nie morzył? *GórnDworz* H8v; *HistRzym* 117v; A jedzenie twoie ktore ieść będziefz będzie ważyć dwadzieścia fzeklow ná dzień *BudBib* *Ez* 4/10, *Lev* 25/7; *HistHel* C3; *ModrzBaz* 54v; Skoro fię jedzenie skończyło/ potaiemnie fię z domu wykradł *SkarŻyw* 234, 225 marg; *CzechEp* 185.

W charakterystycznych połączeniach: jedzenie godne, gorzkie, hojne; jedzenia potrzebować (2), *przyczyniać; jedzenie przynieść, zgotować; jedzeniem chować się, nadziewać się, opatrzać, posilać się, potwierdzać.*

Zwroty: »jedzenia się brzydzić, jedzenie się brzydzi, brzydkość jedzenia« (1 : 1 : 1): Są tedy známioná choroby żołądkowej/ iż wnątrze boli/ jedzenie fyed brzydzi *SienLek* 96, 20v, 169v.

»chcieć jedzenia; nie chce się jedzenia« (1 : 1): hoynego chce jedzenia: Toć zaiące teraz duśi *BierEz* Iv; *BierRozm* 14.

»kochać się w jedzeniu« (1): ábo iufz może fie kochać fluzebnik twoy w jedzeniu ábo w picíu [aut delectare potest seroum tuum cibus et potus?]? *Leop* 2.Reg 19/35.

»nie moc patrzeć na jedzenie« (2): ZLe znamiona w niemoczach/ [...] gdy niemoczny niemoże patrzeć na jedzenie *FalZioł* V 13v; *SienLek* 22.

»pożywać w jedzeniu, jedzenia; pożywany w jedzeniu« [szyk zmienny] (6 : 1; 1): O przekłety Iudáffu/ [...] [twoj mistrz] poledniégo íwégo jedzenia/ chciał s tobą pożywatz *OpecŻyw* 90v; Kto częfto požiwa w jedzeniu nafienia kopru íwoyfkiego/ temu wzrok mdli *FalZioł* I 7d, I 19a, 43d, 80b, V 19a; *SienLek* 5.

Wyrażenia: »głód jedzenia« (1): Pietnafta przyczyna przeftkadzaiacza łącznemu Porodzeniu/ ímętek albo niemocz/ albo głód jedzenia *FalZioł* V 18d.

»jedzenie lekkie« (1): Zdrowízac chłopu kápuftá/ groch/ ízołdrá/ floniny/ niźli śliże álbo kuropátwy y ine jedzenia lekkie. *SienLek* 4.

»obżarstwo, zbytne żarcie jedzenia« [szyk 1 : 1] (1 : 1): *FalZioł* V 43; Iedzenia y picía zbytne żarcie/ nieprzyftoyne íeft człowiekowi [Cibi et potus nimia voratio indigna est homine] *ModrzBaz* 51v.

»jedzenie proste« (1): [Bolesław] ná żadney pościeli leżeć niechciał dla záfpánia/ picíem y jedzeniem próftym fie chował *BielKron* 349.

Szeregi: »(tak) picie (i, albo, jako, niż(li) jedzenie« = *cibus et potus* *Modrz; esculenta ac potulenta* *JanStat* [szyk 17 : 15] (32); *Murm* 54; Ma być počilona godnem iedzeniem j picciem počilaiącym *FalZioł* V 25v, V 18d; Czemu głodny człowiek więcey żąda picia niż iedzenia. *GlabGad* F5, L6v; *SeklWyzn* Fv; *LibMal* 1548/141v; *KromRozm I* D3; *MurzHist* Ev; wedle nawyższego rozumu á baczenia łwego opátrować áby drogość iedzenia y picia w Mieście niebyła. *GroicPorz* b3v, b4; *BielKron* 349, 458; *SienLek* 2, 12v, 17, 95v, 96, 107, 192; *GórnDworz* H8v; *GrzegŚm* 27 [2 r.]; *WujJud* 133v, 209v; *MycPrz I* B2, II Bv, C3; *ModrzBaz* 51v, 52; *ReszHoz* 126; *WerGość* 241; *SarnStat* 202.

»jedzenie i pokarm« (1): Trzeci znak [poczęcia przez niewiaśtę] z łtrony iedzenia y pokarmu iey/ abowiem taka niewiaśta w rozmagithych łmakoch potraw [...] fie kocha *FalZioł* V 15.

»jedzenie i (albo) spanie« [szyk 1 : 1] (2): Czým fie więcey człowiek počila iefłli łpanim albo iedzenim. *GlabGad* L; *KromRozm I* D3.

2. *Spożywanie pokarmów; odżywianie się; comestio, comestura* *Mącz, Cn; esus Calep, Cn; manducare* *PolAnt, Vulg* (349) : [lekarz] W iedzeniu mu obyczay dał: Aby iadł mięśo nalekńze *BierEz* R3; *Murm* 108; Figi fuche łą dobre khu iedzeniu/ ale pragnienie czynią *FalZioł* III 15a; Też kapari łlone/ nicz niepłokane, przed iedzeniem natłczco wzięthe żoładek počilaią *FalZioł* V 82, I 21d, 62a, III 19c, V 91, 93 (57); *BielŻyw* 152; Czemu lekarze radzą przeltawać iedzenia tak iżby iefłcze chęć nie iaka zośtała. *GlabGad* G2v; Czo przy iedzeniu pirwey ma być dawano iefłli piwo albo wino. *GlabGad* K7, C2v, D3v, G4, I5v, K3 (10); *HistAl* I5v; *KromRozm I* N2; *MurzNT Matth* 26/17; *KrowObr* 180; *Leop Sap* 4/5; *BibRadz Gen* 2/9, 3/6, *Lev* 19/23, *Sap* 4/5; *BielKron* 3v, 332, 433v, 444; *Triclinium, Kownátá/ łalá* albo gmách do yedzenia. *Mącz* 464c; *Vescus, Iedźiony/ yedzący/ co zwłálczzá* dobrego ku yedzeniu yełt. *Mącz* 489c, 64d, 298c, 309d, 326c, 428d (17); *SienLek* 3v, 5, 10v, 13, 35v (15); *KuczKat* 405; *BudBib Ruth* 2/14; *BudNT 1.Tim* 4/3; *CzechRozm* 133; *Oczko* 24; W iedzeniu ná połpolitych z brácią potrawách przeltaiąc/ żadney ołobliwości nieużywał *SkarŻyw* 462, 35, 335; *Conuictus* – Ziwnośzcz połpolitą, łpolne mieśzkanie y iedzenie. *Calep* 257a, 349a, 373b, 820a; *GostGosp* 128; *LatHar* 56 marg, 690, 705, 718 marg; *WujNT* 605 marg, 1.*Cor* 11/21, 33; *SkarKaz* 120a, 488b.

jedzenie czego (22): Wyłtrzegay fie od iedzenia głow włzelkiego zwierzęcia á łkotu. *FalZioł* V 7, I 56c, III 21c, V 18a, 59v, 64 (12); *GlabGad* I4, I5v [2 r.], 16, K7v; Po iedzeniu czołnku by z vłt nie śmierdział/ iedz rutę *SienLek* 75, 144v; *SkarŻyw* 142, 160; Apośtołowie [...] iedzenia krwi y dawionych rzeczy zákazowáli. *PowodPr* 38.

jedzenie z czym (3): wielkość vriny/ znamionuie wielkie picie á nawięczey białego wina/ albo z piotrułzką iedzenia *FalZioł* V 14; *GlabGad* Kv; *SienLek* 89.

W połączniu z określeniem ilości i sposobu spożywania pokarmu [w tym: *jedzenie zbytnie* (6), *częste* (5), *(po)mierne* (5), *obfite*; w *jedzeniu powściągłiwy*; *jedzenie łakome* (4), *leniwe*, *porządne*] (22): Bo chcemyli w nás grzechy vtłumitz/ od miernego iedzenia i j picia mamy początż. *OpecŻyw* 37v; *FalZioł* I 20a, V 18c; Czemu przy obiedzie nie zdrowe leniwe iedzenie *GlabGad* G4, C3, 16, Kv; *SeklWyzn* F [2 r.], f2; *SienLek* 4v, 20, 63, 144v, *Sss2v* [2 r.], *Ttt3*; *SkarŻyw* 335, 412; *WerGość* 227;

W połączniach szeregowych (6): *FalZioł* V 4; *SienLek* 63; dobrzy bákálarze nietelko czytác dzieći máłych vczą/ ále y inych obyczáikow vcźciwych áby w iedzeniu/ w piciu/ w mowie/ w łtaniu/

w chodzeniu/ przyłtoinie łobie poczynáli. *GórnDworz* Ff2v, N2v; *CzechEp* 185; [ustawy zakonne ceremonialne] trudne były do záchowánia/ iáko mowi Piotr ś. Iáko ony vftáwy/ około iedzenia/ pićia/ ofiar/ obrzezánia/ vmywánia/ świąt/ czáfow *SkarKaz* 311a.

Zwroty: »nie mieć czasu do jedzenia, ku jedzeniu« (1 : 1): *LatHar* 557; Bo wiele tych było co przychadzáli y odchadzáli: ták iż nie mieli czáfu ku iedzeniu [*nec spatium manducandi habebant*]. *WujNT* *Mar* 6/31.

»(do-, po-)da(wa)ć (co) ku jedzeniu, dla jedzenia; dany ku jedzeniu, do jedzenia« [szyk zmienny] (7 : 1; 2 : 2): Też proch łniey vczyniony á z miodem dany ku iedzeniu/ glifti w żywocie morzy *FalZioł* III 2d, I 135a; *Leop Num* 11/21; Nárzekáli drudzy mowiąc: Kto nam da mięłá ku iedzeniu *BielKron* 39v; *BudBib* *Gen* 28/20; *BudNT* 2.*Cor* 9/10; Iełli Bog będzie przy mnie/ á mnie ná tey drodze záchowa/ á da mi chleb dla iedzenia [*victumque mihi ad vescendum ... dedit*]/ [...] będzie mi Iowá Bogiem. *ModrzBaz* 53; *SkarŻyw* 29, 160; *WujNT* 2.*Cor* 9/10; *SkarKaz* 157b [2 r.].

»mieć (co) ku jedzeniu, do jedzenia« (6 : 1): A mácie tu tzo ku iedzeniu? *OpecŻyw* 169v; *Mącz* 167b; *HistRzym* 96v; *RejPos* 114; *SkarŻyw* 599; *MWilkHist* K4v; Mam ia pokarm ku iedzeniu [*ego cibum habeo manducare*] o ktorym wy niewiećie. *WujNT* *Ioann* 4/32.

Wyrażenia: »chęć (a. chciwość, a, żądza itp.) jedzenia, do jedzenia, k(u) jedzeniu; chciwy na jedzenie« = *appetitus* *Mącz*, *Cn*, *Modrz*; *appetentia*, *orexis* *Mącz*, *Cn*; *aviditas*, *bulinia* *Mącz*; *addephagia* *Calep*; *appetitio edendi*, *cupiditas* *Cn* [szyk 63 : 4] (15 : 6 : 45; 1): Ale wilk gdy ołá wźrzał/ Wielką skruchę ku niemu miał: Myśląc o iego zbáwieniu/ Iż miał żądzą ku iedzeniu. *BierEz* R3v; ZLe znamiona w niemoczach/ Iełthli chori łtraci chciwołć iedzenia/ á zwłáfczła w długich niemoczach. *FalZioł* V 13v, I 81d, II 13b, III 6d, 13d, V 83 (29); teź przed południem półpolicie odchodzi chęć iedzenia *GlabGad* G2v, C7, G2, G4, I5, K3v (11); *MurzHist* D4v; Edendi appetens, Chćiwy ná yedzenie. *Mącz* 295c, 28a, 53b, 55a, 268c [2 r.], 295c [2 r.]; *SienLek* 3v [2 r.], 22, 30, 169v, Sssv (10); *ModrzBaz* 52v; *Oczko* I5, 32, 32v, 39; *GórnRozm* D4; *Calep* 22a.

»dziękowanie po jedzeniu« (1): Zalecenie dziękowánia po iedzeniu. *LatHar* 58 marg.

»miara (a. mierność) w jedzeniu, jedzenia; mierny w jedzeniu« [szyk 8 : 4] (7 : 3; 2): *PatKaz* III 146v; *SeklKat* T; *Sobrius*, *Trzeźwy*/ mierny w picu y w yedzeniu. *Mącz* 398a; *BielSpr* 53; *SienLek* 3, 19v; *WujJud* 190v; *RejPosWstaw* [110³]; A nietylko ie niech ciągną [*dzieci rodzice*] do mierności iedzenia y pićia [*cibi et potus mediocritatem*]/ ále teź niech ie zwyczáią ku wycierpieniu żimná y gorącá *ModrzBaz* 10; *WerGość* 261; *BielSjem* 2; gniew nie káždy grzechem wielkim ieft/ iako y leniłtwo/ y nieznáczne miáry w iedzeniu przebranie. *LatHar* 129.

»rane jedzenie« = *śniadanie* (1): *Prandiculum*, Ráne yedzenie/ łniadánie. *Mącz* 320a.

»wielkie jedzenie« = *obżarstwo* [szyk 2 : 1] (3): Teź biała vrina v zdrowego człowieka. Znamionuie wielkie iedzenie/ takieź zbytnie picie. *FalZioł* V 4v, V 42v; Pićia/ iedzenia/ wielkiego Wiáruy fye we dni Lutego *SienLek* 43.

»zbytek w jedzeniu, jedzenia« (6 : 2): *Luxus*, Zbytek w picu/ w yedzeniu y w łzáciech. *Mącz* 201c; Wielka Niemoc przygadza fye od zbytku pićia y iedzenia *SienLek* 58, 1v; *RejZwierc* 57; *WujJudConf* 191v; *RejPosWstaw* [21²]; *ModrzBaz* 82v; *VotSzl* C4.

Szeregi: »kąsanie i jedzenie« (1): Tis ieft pan bog ktoris skaził głowy fmkowe á dales go na káfanie y na iedzenie ludu Murzyńskiemu [*dedisti eum escam populis Aetyopum*], *WróbŻołt* 73/14.

»jedzenie, (i, a, albo *itp.*) picie« = *manducare et bibere Vulg* [*szyk 30 : 17*] (47): *OpecŻyw* 37v; *PatKaz III* 146v; *FalZioł IV* 15b, V 69; *SeklWyzn F* [2 r.], f2; *SeklKat Tv*; *KromRozm I C*; Máłócb y nam po zyołach bychmy przyrodzeniu/ Nie czynili bezpráwia w piciu á w iedzeniu. *RejWiz* 61v; *Leop 1.Cor 9/4*; *Diactica medicina*, Lekarłtwo wftáwione w yedzeniu y w piciu/ kórego fie nie godży przestępowác choruyącym. *Mącz* 84b, 43a, 84b, 201c; *SienLek 1v*, 3, 43, 58, 133v (9); *RejZwierc* 57; *BielSpr* 53; *WujJud* 190v; *WujJudConf* 191v; *RejPosWstaw* [21²], [110³]; *ModrzBaz* 10, 66v, 82v; *Oczko* 24; *CzechEp* 216; *WerGośc* 227, 261; *BielSjem* 2; *ArtKanc* T6v; *GórnRozm L3*; *LatHar* 135; *WujNT 1.Cor 11/22*; *SarnStat* 219; *SkarKaz* 453a; *VotSzl C4*; Do tego was náráię/ gdyście vrodliwi/ Do pića y iedzenia/ kwoli mu tefkliwi. *PaxLiz D.* [*ponadto w połączeniach szeregowych* (3)].

»jedzenie albo połykanie« (1): Závadza téz niekiedy iedzeniu álbo połykaniu wrzód gárdłowy *SienLek* 169v.

»strawienie i jedzenie« (1): A nákoniec/ áby ná cześć P. Bogu [*prawdziwa ofiara składana Bogu*] ginęła/ álbo zábićim/ álbo fpalenim/ álbo ftrawieniem y iedzeniem. *SkarKaz* 157a.

a. *O spożywaniu ofiar w Starym Zakonie* (3) :

Wyrażenie: »jedzenie baran(k)a« (3): A widzisz tu iufz? [...] [i]ákie wielkie y poćiefzne táiemnice/ tá figurá/ álbo then cień/ iedzenie onego żydowlkiego Báránká wielkonocnego/ w łobie zámyka? *KrowObr* 187; *CzechEp* 366; *WujNT* 213 *marg.*

b. *O posilaniu się Eucharystią* (21) : Tho was obraża izem wam rzekł/ nie będyecieli ieść ciáła moiego/ y pić krwi moiey/ nie będyecie mieć żywotá w łobie. (*marg*) Može thez y cielefne iedzenye thu być rozumiano. (-). *RejPosWiecz*³ 97v; W błogofłáwieńftwie y w lámym ciáła fwego ku iedzeniu poświęcániu/ ofiárę zámknął. *SkarKaz* 155b.

Zwrot: »[co a. czego] ku jedzeniu da(wa)ć, podawanie« [*w tym: ciało* (8), *chleb* (1), *Pana Chrystusa* (1)] [*szyk zmienny*] (9 : 1): *RejPosWiecz*³ 96; *BiałKat* 268v, 291; ofiárowánie nic inłzego nie ieft/ iedno Pána Chriřtułá ku iedzeniu podawánie. *KuczbKat* 190; *CzechRozm* 29v; Dam wam ciáło moje ku iedzeniu y krew ku piću *SkarŻyw* 598; Chleb z niebá dał im ku iedzeniu [*Panem de caelo dedit eis manducare*]. *WujNT Ioann* 6/31, s. 286, *Ioann* 6/52, s. 332.

Wyrażenia: »jedzenie chleba« (1): Przy Wieczerzy Páńłkiey iedzenie chlebá/ y picie winá/ co znáczą. *CzechRozm* **4.

»jedzenie ciáła« (5): Słyřfeli żydowye o yedzenyu cyáła yego/ á yednák nye rozumyeli *KromRozm III C*; *KrowObr* 200v; *BiałKat* 308v; *WujJudConf* 255v; Pan nie pod podobieńftwem/ áni pod przypowieřciá/ ále o prawdziwym iedzeniu Ciáła fwego mowił *WujNT* 333.

Szeregi: »jedzenie i picie« (5): *KrowObr* 200v *marg*, Ss4; przez poługowánie fług kořciołá fwiętego/ bywa nam dawáne ciáło y krew Pána nářzego Iezu Kryřtułá/ przy chłebie [!]/ y winie/ ku iedzeniu y ku piciu *RejPosWiecz*³ 96; *CzechRozm* **4; *SkarŻyw* 598.

»przyjmowanie albo jedzenie« (1): Piérwéy thedy zá Páńłkimi fłowy ftáło fye/ co fye miáło z woléy Chryřtułá Pána ftác: tóz ku przyymowániu álbo iedzeniu przyřzło *BiałKat* 318v.

»jedzenie albo używanie« [szyk 1 : 1] (2): tóż ciáło/ nam [*Chrystus*] ku iedzeniu álbo vzywaniu ku zbáwieniu náfzému dał. *BiałKat* 291, 308v.

Synonimy: 1. karmia, pokarm, potrawa, żywność; 2. pożywanie, przyjmowanie.

Cf JEDŁO, JEDZA, JEDZIWO, JEŚĆ, NIEJEDZENIE, SAMOJEDZENIE

TK